

КОСТЬ ЛЕВИЦЬКИЙ: ВІД САМОСТІЙНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ

У статті розглянуто діяльність визначного українського громадсько-політичного й державного діяча, адвоката і публіциста Костя Левицького. Досліджено й проаналізовано його діяльність як ідеолога руху ощадності, організатора та одного з провідних діячів українського кооперативного руху в Галичині. Охарактеризовано його внесок у становлення й розвиток економічних засад самостійності українського громадянства у період іноземної окупації краю. Описано активну громадянську позицію та державницьку діяльність К. Левицького в період національно-державного відродження Галичини, створення Західно-Української Народної Республіки. Обґрунтовано висновок про те, що своєю діяльністю він сприяв відродженню української державності, національної свідомості, української економіки через власну активну діяльну позицію аж до кінця свого життя.

Ключові слова: Кость Левицький; юрист; окупація; економічна самостійність; ощадність; державне відродження; незалежність.

Кінець XIX–початок XX ст. позначений загальним піднесенням національно-визвольного відродження в Україні, хоча українські землі на той час були розділені і перебували під окупацією іноземних держав. На західно-українських теренах, незважаючи на утиски іноземних поневолювачів (Австро-Угорської імперії (з 1772 р.) та Польської Республіки (з 1919 р.), здійснювалася боротьба за національне визволення та економічну самостійність. З'являється плеяда відомих громадських, релігійних, культурних, а згодом і суспільно-політичних діячів того часу, які активно взяли до роботи на національному ґрунті. З-поміж інших викликає інтерес та заслуговує на особливу увагу життя та діяльність Костя Левицького (1859–1941). Цьогоріч якраз минає 75 років від часу смерті цієї непересічної особистості, яка заслуговує вшанування на державному рівні.

Кость Левицький – визначний український громадсько-політичний і державний діяч, адвокат і публіцист, дійсний член Наукового товариства ім. Т. Шевченка і «Просвіти», один із провідних діячів українського кооперативного руху в Галичині.

Народився Кость Левицький 17 (18) листопада 1859 року в м. Тисмениця (тепер – Івано-Франківська обл.) у родині священика,

місцевого громадського діяча. Середню освіту Кость Левицький здобув у Станіславівській гімназії, закінчивши навчання 1878 року. Потому навчався на юридичному факультеті Львівського та Віденського університетів. Належав до тих небагатьох українців, які на той час могли здобути юридичну освіту. Тому під час навчання, об'єднавши студентів-українців, створив «Кружок правничий». 1884 року захистив докторську дисертацію. Із 1890-го працював як приватний адвокат у Львові.

У 90-х роках XIX ст. разом із однодумцями підготував громадсько-економічну програму відродження краю, і став одним із перших її виконавців у час відродження української державності у Галичині. До заслуг К. Левицького на ниві економічної діяльності належать ініціатива реформування, перетворення головної організації українців того часу – товариства «Просвіта» із суто культурно-просвітнього на організацію із засадами економічної діяльності. Саме Кость Левицький був автором нової редакції статуту товариства 1891 року та його новим лідером. У статуті зазначалося, що «Просвіта», разом із влаштуванням лекцій, концертів, театральних вистав, береться й за створення при читальнях шпихлірів для зерна, рільничо-

господарських та промислових спілок, крамниць «на спільний рахунок», де члени громади могли б придбати дешевий і добрий товар, позичкових кас і кас ощадності [1, с. 223].

На початку 90-х рр. XIX ст. К. Левицький ще тільки розпочинав свою господарсько-економічну роботу, зосередившись на розробці теоретичних засад української кооперації. З'являються друком такі праці, як «Про касу позичкової разом зь статутом товариства каси позичкової «Власна помочь» (1889 р.), «Про нови грошь» (1892 р.), «Про шпихлырь и крамниць» (1893 р.), «Про сельськи каси позичкови и щадниць» (1894 р.), «Про нові спілки господарські» (1904 р.). Своім виходом у світ й розповсюдженню по читальнях Галичини вони зобов'язані товариству «Просвіта».

Надзвичайно цікавими, актуальними й повчальними і для сучасних підприємців, бізнесменів є викладки книги К. Левицького, підготовленої разом з І. Петрушевичем під назвою «Порадник торговельний», виданий коштом товариства «Просвіта» 1905 року. «Ми, русини, нарід з покон віку хліборобський і купців межи нами ще дуже мало. Торговлю ведуть за нас по містах і по селах чужинці, збивають з того великі маетки, а ми стоїмо з позакладеними руками, і журимо ся, що біда нас притисла!» [2, с. 3]. Так починається книжка. Враховуючи той факт, що 1883 року було створено споживче торговельне товариство «Народна Торгівля», справи у ньому йшли не дуже добре саме через невідповідність населення, самих організаторів крамниць, продавців, незнання ними основних принципів кооперативної роботи, брак досвіду торговельної роботи взагалі. Тому цей «Порадник», у якому детально розписано, як має виглядати крамниця ззовні та всередині, яке її облаштування, меблі, які предмети та інструменти потрібні для ведення торгівлі; як вести документацію, поводитись з покупцями («треба пізнати потреби і вимоги людей і випередити їх бажання») [2, с. 12]. І як висновок з викладеного, «коли торгівля перейде у наші руки, тоді збільшаться наші доходи, піднесе ся добробут і просвіта по селах, а відтак зацвіте на нашій землі промисл і культура, якою сильні і славні інші могутні народи» [2, с. 64].

Наприкінці XIX – початку XX ст. К. Левицький, сприяючи піднесенню українського підприємництва в Галичині, допомагав створити і брав активну участь в роботі низки важливих економічних організацій, а саме споживчого товариства «Народна Торгівля» (був автором його статуту), страхового товариства «Дністер» (співзасновник і довголітній член його керівних органів). Був автором статуту і першим президентом Крайового Союзу Ревізійного (з 1904 р.), Товариства українських правників у Львові. Понад 40 років (1898-1939 рр.) Кость Левицький як президент очолював Крайовий Союз Кредитовий, згодом – Центробанк. 1938-го з цієї нагоди «Господарсько-кооперативний часопис» писав: «Кость Левицький може з повним правом сказати: «Центробанк – це я !» [3, с. 14].

Наприкінці XIX століття у Галичині гостро стояла проблема одержання доступного іпотечного кредиту, оскільки, наприклад, Банк Крайовий, що діяв у Львові, надавав такі позики під 5 % річних, і не менше. Тому Кость Левицький неодноразово висловлювався про необхідність «створити у Львові як у столиці краю свій банк селянський, який би займався видачею позик і допомагав би позичковим касама по громадах і повітах» [4, с. 10–11]. Тому коли цю ідею стало можливо реалізувати, Кость Левицький був одним із перших, хто активно включився у процес організації українського Земельного банку гіпотечного у 1909–1910 роках. Він став членом дирекції Земельного банку гіпотечного у Львові (з 1910 р.), а також членом ради Української щадниці у Перемишлі та інших центральних економічних установ Галичини.

Кость Левицький був активним проповідником ідеї ощадності, через яку він вбачав шлях до економічної самостійності українців. «Чеснота ощадности має перейти у кров і душу кожного кооператора та їх дітей» [5, с. 4]. У праці «Про сельськи каси позичкові і щадниці» (1894 р.) ідея ощадності (ощадливості) містить моральну сутність: «... щадниця в громаді убагородняє людей, породжуючи в них духа ощадности, дає охоту дожиття справді господарського» [4, с. 49]. Згодом ці ідеї підтримав і також надав їм духовної суті митрополит Української

Греко-Католицької Церкви Андрей Шептицький.

Поряд з економічною діяльністю активністю вирізнялася й громадянська позиція Костя Левицького. У своїй книзі «Історія політичної думки галицьких українців. 1848–1914» Кость Левицький, розповідаючи про перипетії політичного розвитку (формування політичних сил, українських партій, участь у сеймі українських громадсько-політичних діячів та ін.), періодично звертає увагу й на економічний розвій українців. Це означає, що економічний поступ українців краю здійснювався одночасно з політичним, і навпаки, що є дуже знаковим. На думку К. Левицького, широка громадська діяльність на ниві кооперації, зокрема, була доброю основою для політичного поступу українського суспільства. У ділянці поширення й популяризації своїх економічних поглядів та ідей Кость Левицький вдавався до співпраці, яка була доволі активною й плідною з часописами «Життя і право», «Часопис правничий і економічний», «Діло», «Батьківщина», «Економіст», «Господарсько-кооперативний часопис», «Кооперативна республіка».

Цільність натури й багатогранність діяльності, її успішність вирізняли Костя Левицького з-поміж інших достойних діячів того часу. Особисті риси характеру, харизма допомагали йому об'єднати довкола себе однодумців, тих, хто вболівав за українську справу, так як і він. Вцілому, усе це сприяло її поступу. Одним з важливих чинників цього поступу, на думку К. Левицького, була економічна самостійність, через яку можна було змагати до незалежності політичної. Використовуючи усі можливі засоби, він прагнув реалізації цього постулату.

Кость Левицький проявив себе й активним та успішним політичним діячем: 1899 року він виступив співзасновником, а згодом обраний і головою Української національно-демократичної партії; 1907-го обраний депутатом австрійського парламенту, в 1908 р. – Галицького сейму, керував діяльністю Українського парламентського клубу у Відні та Сеймового клубу у Львові.

Кость Левицький відіграв визначну роль у національно-державному відродженні Західної України. Під час Першої світової війни в серпні 1914 р. очолив Головну Українську

Раду у Львові, а з травня 1915-го – Загальну Українську Раду у Відні. Закономірною, що із творенням державності краю, 9 листопада 1918 р. Костя Левицького було обрано головою уряду Західно-Української Народної Республіки – Державного Секретаріату. Цікаво, що засідання уряду, за даними газети «Діло», відбувалися найчастіше в канцелярії дирекції Земельного банку гіпотечного [6, с. 4].

Після окупації у 1919 р. Галичини польськими військами К. Левицький у 1920–1923 рр. був членом закордонного уряду Є. Петрушевича у Відні, у якому займав пост уповноваженого з питань преси і пропаганди, а з 1921 р. – уповноваженим закордонних справ ЗУНР.

Після перебування у 1919–1924 рр. в еміграції, Кость Левицький 1924 року повернувся у Галичину, до Львова, де продовжував громадську і політичну діяльність. Був членом Українського національно-демократичного об'єднання. У 1920–1930 роках Левицький очолював Союз українських адвокатів, був членом Начальної ради адвокатів у Варшаві (1935–1939), редактором видання «Життя і Право». Про цей етап свого життя й діяльності, доленосні для українського народу події, створення своєї держави на західноукраїнських землях, К. Левицький написав низку праць і статей, серед яких: «Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914 рр.» (1926), «Історія визвольних змагань галицьких українців у часи світової війни 1914–1918 рр.» (1928), «Великий зрив» (1931) та ін. [7, с. 146]. Водночас продовжував активну роботу на економічній ниві на посаді президента Центробанку та в інших економічних установах.

1934 року виповнилося 75 років з дня народження Костя Левицького. З нагоди ювілею цього визначного українського діяча з'являлися святкові привітання у тодішній пресі. Зокрема, щоденна ілюстрована газета «Новий час» опублікувала цікаві висловлювання щодо діяльності Костя Левицького. У вітальній розповіді зазначалося таке: «На вершини проводу вибивається Кость Левицький своєю залізною витривалістю в праці, своїми заслугами у розбудові наших центральних установ, своїм хистом скупчувати біля себе людей, що несуть відповідальність за

організаційну працю на окремих ділянках життя; глибоко вріс в рідний ґрунт своїм трудом і хистом. На своєму відповідальному становищі не мав у нашому минулому зразків для наслідування» [8, с. 1–2].

А 1939-го сталися докорінні зміни в наявній політико-адміністративній системі. Відбувся негласний розподіл сфер впливів між двома агресорами – СРСР і Німеччиною. Розпочалась Друга світова війна. Із вступом радянських військ на західноукраїнські землі тут встановлюється радянська влада. Кость Левицький як один з найактивніших та найбільш авторитетних діячів краю мав зустріч з військовим комендантом Львова, від котрого отримав запевнення, що «минуле відходить у небуття». Однак майже через тиждень після цього був заарештований органами НКВС і відправлений у Москву на Луб'янку, але навесні 1941 р. після півторарічного ув'язнення – звільнений. Повернення після ув'язнення до Львова змученого К. Левицького було неоднозначно зустрінуте галицькою громадою, викликало певну настороженість.

З приходом німецьких військ і встановленням німецької окупаційної влади Кость Левицький, уже в похилому віці, не міг залишатись осторонь можливостей допомогти рідному народу. У липні 1941 він став засновником і головою Української Національної Ради – органу, який мав представляти інтереси українського населення західних областей України перед німецькою окупаційною владою (ліквідована за наказом Г. Гімлера в

березні 1942 р.). Однак недовго довелося здійснювати ці представницькі функції української громадськості. 12 листопада 1941 р. у Львові Кость Левицький помер.

Як уже зазначалося, К. Левицький користувався надзвичайно великим авторитетом серед українців Галичини. Цьому сприяли всебічні заслуги в національному відродженні, політичний досвід, демократичні погляди, поміркованість і беззастережна відданість національно-державницьким ідеалам. «Сама поява його високої, гідної постаті звертала на себе увагу. Збуджувала у всіх пошану і зацікавлення. Ще більше уваги викликала швидкість мислення і глибочинь його думки, збережена до пізньої старости, логічна послідовність мислення і в кожній діловій справі – опертя на її правну основаність. Цей, нібито недоступний, пан насправді був доступний для кожного, завжди витриманий і коректний. У політичних дебатах, у суперечці з противниками він умів – як казали – «прибивати до стіни» гострим дотепом, коли вже інші аргументи на них не впливали.

Великої особистої культури, якогось консервативного аристократизму, К. Левицький був у своїй службі громаді й народові переконаним і щиро відданим демократом, правим і послідовним... педант у праці, міцний фізично і, здавалося, невичерпної енергії. Він найбільше імпонував прямістю й відвертістю характеру» [9, с. 144].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко С. Г. Історія кооперативного руху : [підруч. для вузів] / С. Г. Бабенко, В. Г. Галюк, С. Д. Гелей – Львів : Інститут українознавства НАНУ, 1995. – 410 с.
2. Левицький К. Порадник торговельний / Кость Левицький, Іван Петрушевич. – Львів, 1905. – 84 с.
3. Загальні збори Центробанку // Господарсько-кооперативний часопис. – 1938. – Ч. 21. – С. 14.
4. Левицький К. Про сільські каси позичкови и щадниць / К. Левицький – Л., 1894. – 72 с.
5. Левицький К. Як працює наша кооперація / К. Левицький // Господарсько-кооперативний часопис. – 1938. – Ч. 17–18.
6. Діло. – 1936. – 1 листопада.
7. Довідник з історії України. Т. 2. / За ред. І. Підкови та Р. Шуста. – К., 1995. – С. 145–146.
8. Д-р Кость Левицький. З приводу 75-ліття життя // Новий час. – 1934. – 22 листопада. – Ч. 261. – С. 1–2.
9. Витанович І. Історія українського кооперативного руху / І. Витанович. – Нью-Йорк, Т-во укр. кооперації, 1964. – 624 с.

Комаринська З. М., Львовский учебно-научный институт ГВУЗ «Университет банковского дела», Львов, Украина

КОСТЬ ЛЕВИЦКИЙ: ОТ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ К НЕЗАВИСИМОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ

В статье рассмотрена деятельность выдающегося украинского общественно-политического и государственного деятеля, адвоката и публициста Костя Левицкого. Исследованы и проанализированы его деятельность как идеолога движения бережливости, организатора и одного из ведущих деятелей украинского кооперативного движения в Галичине. Охарактеризованы его вклад в становление и развитие экономических основ самостоятельности украинского общества в период иностранной оккупации края. Описана активная гражданская позиция и государственная деятельность К. Левицкого в период национально-государственного возрождения Галичины, создание Западно-Украинской Народной Республики. Обоснован вывод о том, что своей деятельностью он способствовал возрождению украинской государственности, национального сознания, украинской экономики через собственную активную деятельную позицию до конца своей жизни.

Ключевые слова: Кость Левицкий; юрист; оккупация; экономическая самостоятельность; бережливость; государственное возрождение; независимость.

Komarynska Z., Lviv educational institute SHEI «University Banking», Lviv, Ukraine

KOSTYA LEVITSKY: FROM ECONOMIC INDEPENDENCE STATE TO INDEPENDENCE

In the article the career of the prominent Ukrainian public and political and statesman, lawyer and publicist Konstantin Levitsky. Investigated and analyzed his activity as a movement of austerity ideologist, organizer and one of the leading figures of the Ukrainian cooperative movement in Galicia. Characterized his contribution to the development and economic principles of independence Ukrainian citizenship during the occupation of a foreign land. Contains citations and description of some fundamental works on creating cooperative organizations and banks.

The article tells about K. Levitsky directly involved in the events and processes of recovery of Ukrainian statehood. Described active citizenship and the public service activities K. Levitsky during the national-state revival of Galicia, the creation of the West Ukrainian People's Republic in 1918 and in subsequent years. Grounded conclusion that his activities he contributed to the revival of Ukrainian statehood and national consciousness of the Ukrainian economy through its active active position until the end of his life, the deservedly gained authority and respect among his contemporaries and their descendants.

Key words: Kostya Levitsky; lawyer; occupation; economic independence; austerity; Statehood; independence.

Рецензенти: д-р. іст. наук, професор Сінкевич Є. Г.
канд. іст. наук, ад'юнкт Стемпень С.

© Комаринська З. М., 2016

Дата надходження статті до редколегії 27.01.2016